

FORMATIEF EVALUEREN

Pocketboek

Ian Smith

bazalt

Colofon

Vertaling: Schoemaker vertalingen
Bewerking: Jan Ververs
Redactie: Marita Weener
Projectleiding: Annemieke van Grol
Vormgeving: Efix Ltd (originele uitgave), Studio Karmel (Nederlandse versie)
Drukwerk: PrintSupport4u

© Ian Smith 2007, 2014

This translation of *Assessment & Learning*, first published in 2007, is published by arrangement with Management Pocketbooks Limited, Wild's Yard, The Dean, Alresford, Hampshire, SO24 9BQ.

ISBN 978-94-6118-273-9

Bazalt Educatieve Uitgaven, 1e druk 2019

© Bazalt Educatieve Uitgaven, 2019

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd of doorgegeven in welke vorm dan ook zonder schriftelijke toestemming van Bazalt. Voor informatie over training en coaching aansluitend bij deze uitgave kunt u terecht bij een van onderstaande organisaties:

Bazalt: (088) 5570500 | info@bazalt.nl

HCO: (070) 448 28 28 | info@hco.nl

RPCZ: (0118) 480 800 | info@rpcz.nl

Bazalt maakt deel uit van de Bazalt Groep en werkt daarin samen met partners HCO en RPCZ.

Inhoud

Pagina

Formatief evalueren

7

Leerdoelen en succescriteria

19

Kwalitatief goede interactie

43

Mondelinge feedback

63

Schriftelijke feedback

79

Evalueren door leerlingen

99

Aan de slag

119

Inleiding

Dit boek is het resultaat van een vier jaar lange studie van aspecten rondom beoordeling en evaluatie op scholen. Daarbij hebben we Schotse leraren laten werken met het 'Assessment is for Learning'-programma, het Schotse equivalent van het 'Assessment for Learning'-programma dat al liep in Engeland, Wales en Noord-Ierland.

Mijn collega's en ik hebben honderden workshops gegeven aan duizenden leraren door het hele Verenigd Koninkrijk. Na meer dan dertig jaar in het onderwijs, waarin ik mij steeds heb ingezet om veranderingen in de lespraktijk door te voeren, kan ik zeggen dat er geen ander initiatief zo'n impact heeft gehad als 'Assessment for Learning' – in Nederland en Vlaanderen doorgaans aangeduid als 'formatief evalueren'¹. Op alle onderwijsniveaus omarmen leraren dit concept, omdat het vol zit met praktische ideeën die je gemakkelijk in de dagelijkse praktijk kunt toepassen.

Wat ik goed vind aan Assessment for Learning ofwel formatief evalueren, is dat het meer is dan wat handige tips voor leraren (al is daar niets mis mee!). Het is ook theoretisch onderbouwd: de ideeën zijn gebaseerd op de nieuwste inzichten over hoe we leren – wat helpt ons daarbij en wat belemmert ons daarin? Formatief evalueren helpt leraren om een bepaalde rol in de klas aan te nemen, een rol waarbij ze leerlingen minder hapklare brokken voorschotelen en hun leren verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces. Ik noem dat 'loslaten zodat ze door kunnen'.

¹ Er zijn ook andere termen in omloop, maar wij kiezen voor 'formatief evalueren'.

Inleiding

In het Verenigd Koninkrijk – en in toenemende mate ook in de rest van de wereld – wordt steeds meer nadruk gelegd op formatief evalueren in plaats van summatief beoordelen. Dat is voor een groot deel te danken aan het baanbrekende onderzoek van Paul Black en Dylan Wiliam, dat ze voor het eerst publiceerden in *Inside the Black Box* (1998). Zij deden in 24 landen onderzoek naar de effecten van formatieve evaluatie* en kwamen tot de conclusie dat formatieve evaluatie dringend verder ontwikkeld diende te worden.

Hun onderzoek leverde drie belangrijke bevindingen op:

- Effectief formatief evalueren verhoogt de verwachtingen, vooral voor zogeheten laagpresteerders.
- De dagelijkse praktijk van evalueren in de klas kent veel problemen en tekortkomingen.
- Er zijn allerlei goed onderbouwde, praktische manieren waarop formatief evalueren verbeterd kan worden.

* Zie bladzijden 8-18

Inleiding

Samen met enkele van hun collega's van King's College in Londen legden Black en Wiliam hun bevindingen voor aan leraren, en ze stimuleerden hen om de ideeën toe te passen waarvan ze dachten dat die in hun klassen zouden werken.

Hun eerste onderzoek heeft vele anderen, waaronder onszelf, gestimuleerd om hetzelfde te doen en daaruit is een breed scala aan praktische strategieën en methodes voortgekomen om formatieve evaluatie in verschillende vakken en bij verschillende leeftijdsgroepen te verbeteren. In dit boek behandelen wij deze strategieën en methodes.

Maar eerst gaan we in op het jargon dat er rondom evaluatie gebruikt wordt, door te definiëren wat we bedoelen met summatieve evaluatie en formatieve evaluatie. Het gaat daarbij om bevindingen uit het onderzoek van Black en Wiliam over de negatieve effecten die het huidige beoordelingssysteem van de scholen in het VK kan hebben op de houding en motivatie van leerlingen en leraren, en daarmee op de kwaliteit van het onderwijs.

**Formatief
evalueren**

**Leerdoelen en
succescriteria**

**Kwalitatief goede
interactie**

**Mondelinge
feedback**

**Schriftelijke
feedback**

**Evalueren door
leerlingen**

Aan de slag

Formatief evalueren

Waarom beoordelen we?

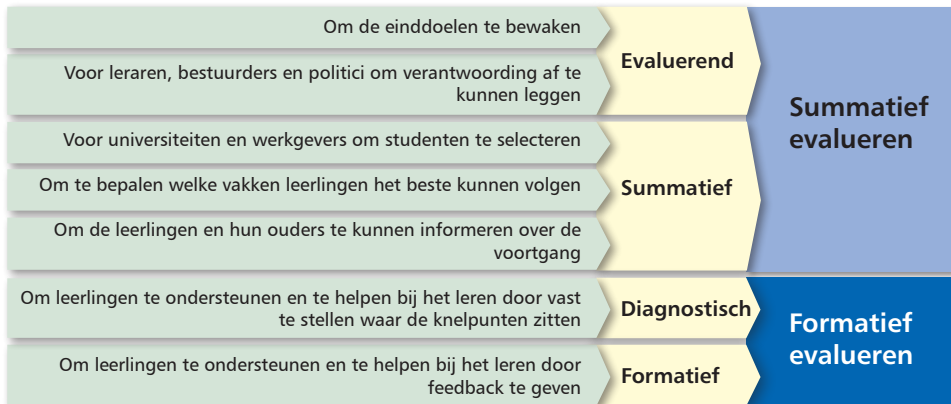
Beoordelen speelt een essentiële rol in het onderwijs, en dan met name in het leren en doceren. Leraren en scholen worden geacht het leerproces van hun leerlingen voor verschillende doeleinden en voor verschillende doelgroepen te beoordelen.

Beoordelingen die in de eerste plaats zijn bedoeld om leerlingen te helpen leren, worden meestal geschaard onder de noemer **formatieve evaluatie**.

Beoordelingen die hoofdzakelijk zijn bedoeld om prestaties te beoordelen, vallen onder **summatieve evaluatie**.

Waarom beoordelen we?

Steeds vaker wordt onderkend dat onderwijsstelsels over de hele wereld te veel nadruk leggen op summatief evalueren en te weinig op formatief evalueren. In dit boek gaan we in op de manier waarop scholen en leraren dit in evenwicht kunnen brengen.

Maar laten we eerst eens kijken waarom dat überhaupt nodig is.

De balans tussen summatief en formatief evalueren

Het feit dat dit boek zich richt op het ontwikkelen van formatief evalueren betekent niet dat summatief evalueren waardeloos of per se schadelijk is.

Leerlingen moeten weten waar ze staan, net als ouders en leraren. Werkgevers, hogescholen en universiteiten hebben examenresultaten nodig om te beslissen welke kandidaten mogelijk geschikt zijn voor een bepaalde baan of opleiding. Scholen en leraren moeten verantwoording kunnen afleggen. Maar moeten leerlingen **doorlopend** weten waar ze staan?

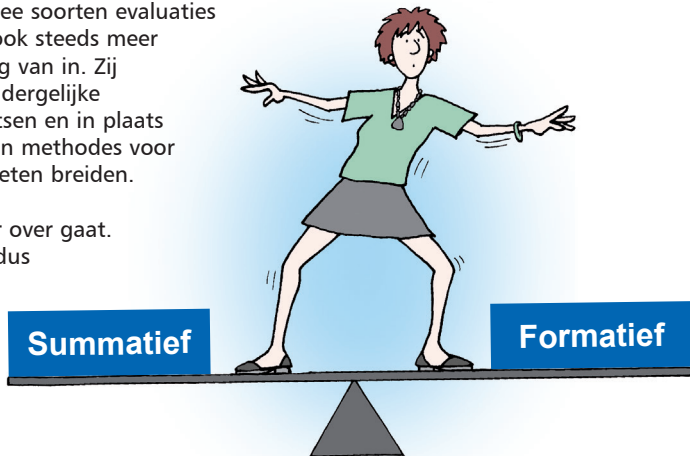
Moeten we de plant steeds uit de grond trekken om te zien of hij groeit?

De balans tussen summatief en formatief evalueren

De roep van onderwijskundigen en leraren om een betere balans tussen de twee soorten evaluaties wordt steeds sterker – en ook steeds meer ouders zien daar het belang van in. Zij begrijpen dat we voor een dergelijke balans minder moeten toetsen en in plaats daarvan onze strategieën en methodes voor formatief evalueren uit moeten breiden.

Dat is waar dit boek verder over gaat. Laten we om te beginnen dus eens zien hoe formatieve evaluatie er in de praktijk uitziet.

Wat is formatief evalueren?

In 1998 kwamen Paul Black en Dylan Wiliam met hun definitie van assessment for learning en beschreven ze hoe deze zich verhoudt tot formatief evalueren:

De term 'evalueren' verwijst naar alle activiteiten die ondernomen worden door leraren, en hun leerlingen om zichzelf te beoordelen. Dit levert informatie op die gebruikt kan worden als feedback om de onderwijs- en leeractiviteiten waarbij zij betrokken zijn, aan te passen. Een dergelijke beoordeling wordt pas 'formatief evalueren' als het verkregen bewijs daadwerkelijk wordt gebruikt om de lespraktijk zodanig aan te passen dat deze aan de behoefte tegemoetkomt.

(Bron: Inside the Black Box)

Ik deel formatief evalueren op in drie fasen:

1. Het verzamelen van informatie over je leerlingen.
2. Het analyseren en interpreteren van die informatie.
3. Het gebruik van die informatie in je lespraktijk en om je leerlingen te helpen zelf te leren.

Vijf praktische strategieën

Formatieve evaluatie maakt vooral gebruik van praktische onderwijsstrategieën. In de volgende hoofdstukken van dit boek behandelen we deze vijf praktische strategieën:

1. Het delen van leerdoelen en succescriteria met de leerlingen.
2. Het aangaan van een kwalitatief goede dialoog en discussie.
3. Het geven van directe, kwalitatief goede mondelinge feedback.
4. Minder beoordelen, maar meer bereiken.
5. Effectief gebruikmaken van zelfevaluatie en evaluatie door klasgenoten.

Leerdoelen vormen hierbij een logisch startpunt. Als jij en je leerlingen niet helder voor ogen hebben wat er geleerd moet worden, ontbreekt er een uitgangspunt voor de lessen en voor het bevragen van de leerlingen. Daarbij is de feedback ongericht als je niet zeker bent van je succescriteria.

De meeste leraren willen ernaar toewerken dat leerlingen meer verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen beoordeling. Maar waar je begint en in welke volgorde je met deze ideeën aan de slag gaat, is natuurlijk aan jou.

Enkele praktische strategieën

Laat succescriteria in de les ontstaan

Vaak wordt aangenomen dat succescriteria aan het begin van de les moeten worden opgesteld en samen met het leerdoel vooraf moeten worden gedeeld. Maar vaak (bijvoorbeeld bij het oplossen van wiskundige vraagstukken) wil je de succescriteria pas na afloop van de activiteit opstellen. Als jouw succescriteria de stappen zijn die ze moeten zetten om een vraagstuk op te lossen, werken ze zo'n lijstje mechanisch af zonder het proces of de strategie te internaliseren of te begrijpen.

Zo zijn veel leraren er ook van overtuigd dat het vooraf uitdelen van de succescriteria bij meer open activiteiten de creativiteit in de weg staat, en dat de leerlingen niet de kans krijgen te leren door fouten te maken en doodlopende weggetjes in te slaan.

In zulke gevallen kunnen de succescriteria aan het einde van de les worden opgesteld om te dienen als hulpmiddel voor een volgende keer, of ze kunnen worden gebruikt door leerlingen van het daaropvolgende jaar.

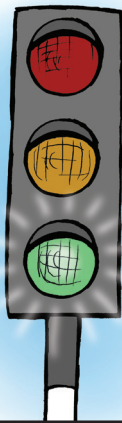
Begripsniveau aangeven

Volgens leerlingen is een van de dingen die ze waarderen in een goede leraar dat hij *'dingen duidelijk uitlegt'*. Maar hoe controleer je of je duidelijk genoeg bent geweest? Leraren gebruiken allerlei verschillende technieken om feedback van leerlingen te verzamelen over hoe goed ze iets begrepen hebben. In het basisonderwijs zijn de *'verkeerslichten'* enorm populair.

Leerlingen hebben drie gekleurde kaarten die aan een sleutelhanger zitten of aan elkaar geplakt zijn. Ze gebruiken ze om aan te geven of ze de stof begrepen hebben door:

- op het teken van de leraar de juiste kleur omhoog te houden.
- tijdens het zelfstandig werken op hun tafeltje aan te geven of ze hulp nodig hebben of niet.

Ik begrijp het niet

'Ik zit helemaal vast en heb nu hulp nodig.'

Ik weet niet zeker of ik het goed begrijp

'Ik weet het niet zeker, maar ik kan wel doorgaan.'

Ik begrijp het

'Ik heb geen hulp nodig.'

Minder complimenten, meer aanmoediging

Een deel van het probleem met complimenten zit 'm in de onduidelijkheid: is het compliment gericht op de persoon of op wat hij heeft gedaan? Degene die het compliment krijgt, vindt het misschien moeilijk om het verschil te zien. Als hij denkt dat hij een compliment krijgt voor wie hij is en niet voor wat hij heeft gedaan, dan kan dat hem gemakzuchtig maken. Sommige problemen met het geven van complimenten kunnen worden verholpen door te focussen op aanmoedigingen:

- Een compliment wordt vaak gegeven als het werk af is, terwijl aanmoediging op elk moment kan worden gegeven.
- Leerlingen moeten complimenten vaak verdienen, terwijl aanmoediging gewoon gegeven kan worden zonder aanleiding of gewoon omdat iemand zijn best doet.
- Complimenten hebben vaak het effect dat leerlingen vooral hun best gaan doen om de leraar tevreden te stellen, terwijl aanmoediging laat zien dat ze worden geaccepteerd zoals ze zijn.
- Complimenten zijn vaak vaag, terwijl aanmoediging expliciet en informatief kan zijn.

Formatief evalueren Pocketboek

Je kunt het werk van leerlingen beoordelen op een **summatieve** of op een **formatieve** manier. Summatief evalueren gebeurt doorgaans aan het eind van het leerproces en legt de nadruk op **prestaties**. Het wordt vaak gebruikt om fouten vast te stellen. Formatief evalueren vindt continu plaats en is gericht op **verbetering**. Het draait om het ondersteunen van de vooruitgang: hoe kan deze leerling een volgende stap te zetten in zijn leerproces? Formatief evalueren heeft een groot positief effect op de leerresultaten. Toch focussen scholen vooral op summatieve evaluatie. Dit boekje laat zien hoe men daarin een beter evenwicht vindt.

Geweldig boekje! Helder en overzichtelijk, boordevol praktische tips en ideeën. De informatie sluit mooi aan op de praktijk. Leraren worden hier blij van!

- Esther Pleij, directeur basisschool De Keizerskroon -

BAZALT GROEP bestaat
uit Bazalt, HCO en RPCZ

Het boek Formatief Evalueren pocketboek bestellen?

Ga naar shop.bazalt.nl

Workshop of studiedag hierover?

Neem contact met ons op via dienstverlening@bazalt.nl.

Wil je meer previews ontvangen?

Meld je dan aan voor onze e-mailings: [aanmelden](#)

